

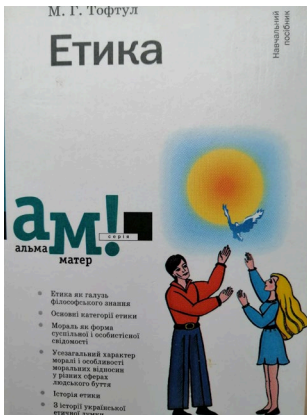
Любов як психічна хвороба з точки зору приватного права

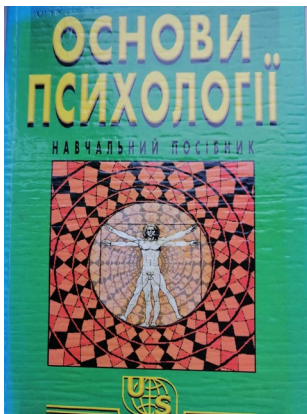
Рене Магрітт «Закохані»

У 2011 році Всесвітня організація охорони здоров'я (далі – ВООЗ) після тривалого вивчення історії хвороби внесла **любов** у реєстр психічних захворювань, присвоївши їй міжнародний шифр **F 63.9** (пункт **«Розлад звичок і потягів»**). У списку захворювань любов знаходиться зразу ж після алкоголізму, ігроманії, токсикоманії, kleптоманії. Її **симптомами** є: нав'язливі думки про іншу людину, різкі перепади настрою, безсоння, перепади артеріального тиску, головний біль, алергічні реакції, необдумані і імпульсивні вчинки, а також жалощі до себе та завищене почуття власної гідності. **Строки захворювання** – до декількох років.

Так що це таке - любов?

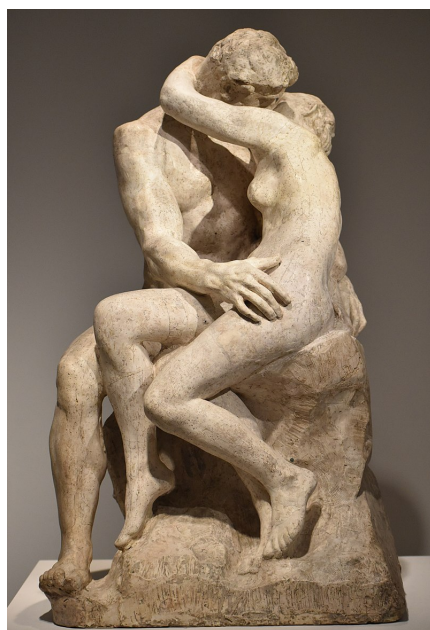

Етика визначає любов як вище морально-естетичне почуття, яке означає міцну душевну прихильність і безкорисливе прагнення до іншої людини. Любов будується на таких якостях, як безкорисливість, самовідданість, самовіддача. Це дуже емоційне почуття, для якого характерне: високе душевне піднесення, розквіт бажань, готовність розчинитися в предметі любові. Любов завжди соціальна. Це провідна потреба людини й головний аспект її існування в людському суспільстві.

З точки зору **психології** любов – це відносно стійке, глибоке, що досягає сили пристрасті, домінуюче почуття тяжіння одного індивіда до іншого, інтуїтивно прийнятого як максимальна цінність. Водночас, це комплексний афективний стан і переживання, пов'язане з первісним лібідинозним катексисом об'єкта. Почуття характеризується піднесеним настроєм та ейфорією, іноді екстазом, часом болем, обмеження ж у любові може викликати значні психічні зрушення.

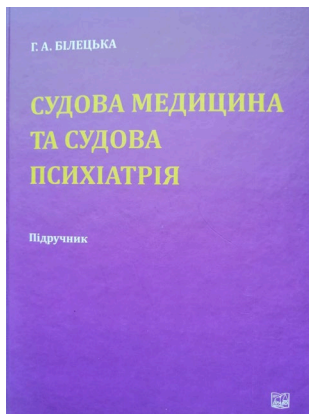
Стародавні греки вважали, що любов – це дивне, таке, що супроводжується отупінням, відчуття, суміш головокружіння, бажання, радості і тривоги, яке набуває форми божевілля, призводить до різноманітних ірраціональних вчинків і проявів одержимості.

Огюст Роден
«Поцілунок»

Філософія визначає любов як поглиблене почуття, спрямоване на іншу особу, людську спільність або ідею. Любов включає в себе порив і волю до сталості, що оформлюється в етичні вимоги вірності. Вона виникає саме через вільне й «непередбачуване» вираження глибин особистості, її не можна примусово ні викликати, ні подолати. Важливість і складність явища любові визначається тим, що в ньому, як у фокусі, перетинаються протилежності біологічного й духовного, особистого й соціального, інтимного й загальнозначущого.

Психіатрія також приділила увагу любові. Наприкінці XIX ст. німецький психоневролог **Рихард фон Крафт-Ебінг** - засновник сучасної сексопатології, видав фундаментальну наукову працю з психопатології під назвою «Злочини любові. Статева психопатія». У роботі автор приділив велику увагу сексуальній патології: садизму, мазохізму, асексуальності тощо. В той же час відомий італійський учений і криміналіст **Чезаре Ломброзо** видає наукову працю «Любов схиблених», де приділяє увагу виникненню фактів божевілля від любові.

Рихард фон Крафт-Ебінг
1840-1902

Чезаре Ломброзо
1835-1909

Медичне визначення любові: любов – це типове антропологічне захворювання, що характеризується ураженням життєво-важливих органів, частково серця й центральної нервової системи. Клініка: інкубаційний період індивідуально, від декількох секунд до десятиріч. У стадії розпалу відзначається тахікардія, тахіпноє, розгубленість, блідість шкіри, слинотеча тощо. Ускладнення: суїцид, психоз, істерія. Американські лікарі вважають любов дійсно хворобою, гострим психічним розладом.

Анрі Тулуз-Лотрек «У ліжку: Поцілунок»

Дослідження любові як психічного захворювання не втратило актуальності: так, на початку **XXI ст.** англієць, практикуючий психолог-клініцист **Френк Телліс** видає наукову працю «**Любовна хвороба: любов як психічний розлад**», в якій він приділяє значну увагу розгляду такого психологічного стану, як любов. З його точки зору, симптомами хвороби є: депресія, купівля коштовних подарунків, нав'язливі ідеї, жалість до себе, безсоння й багато іншого.

Проте ставлення лікарів до любові, як до хвороби, не завжди було однозначним. З часів **Галена** до **XVII ст.** любовна недуга вважалась цілком обґрунтованим і допустимим діагнозом. У багатьох випадках

лікарі задовольнялися простим діагнозом «любов», оскільки вважалося, що любов і недуг були практично одним і тим самим. Проте любовний недуг як діагноз почав втрачати свою популярність у медичному середовищі з XVIII ст. й остаточно вийшов із уживання в XIX ст. На початок XX ст. він практично перестав зустрічатися в медичній літературі. З огляду тривалості свого існування «любовний недуг» був одним із найбільш стійких діагнозів в історії медицини.

Френк Діксі «Ромео і Джульєта»

Адель Гюго – дочка Віктора Гюго – була закохана в англійського офіцера Альберта Пінсона протягом 54 років, тобто фактично все своє життя. Її кохання не викликало у офіцера взаємних почуттів, а згодом перетворилося на справжню одержимість і залежність. Батько змушений був покласти її до психіатричної лікарні, де вона і померла. І перед смертю під час марення повторювала його ім'я.

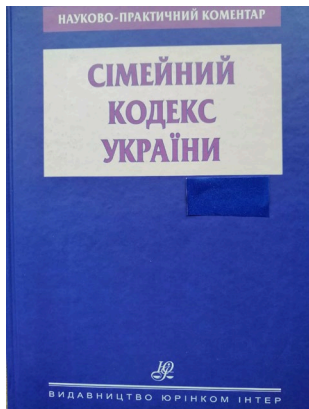
Через сторіччя, як уже зазначалося вище, ВООЗ у 2011 році внесла любов у реєстр психічних захворювань.

Варто зазначити, що медицині вже давно відома патологічна залежність від любові, яка отримала в психіатрії назву за ім'ям її першої встановленої жертви – **синдром Аделі**.

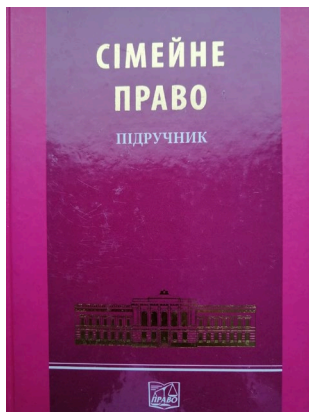

Тобто стан любові в людини може бути в діапазоні від нетривалого психічного розладу до хронічного і стійкого психічного розладу.

Любов як морально-правова категорія приватного права

Термін «любов» зустрічається в Сімейному кодексі України (далі – СК України) в трьох випадках, але це різні прояви любові: любов до дружини (чоловіка), любов до дитини, любов до батьків. Нас же цікавить саме любов чоловіка і жінки. СК України зазначає, що регулювання сімейних відносин здійснюється СК України з метою побудови сімейних відносин на паритетних засадах, на почуттях взаємної любові та поваги, взаємодопомоги й підтримки.

Хоча визначення шлюбу як сімейного союзу жінки і чоловіка, який зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану, не містить поняття любові, проте саме любов і є мотивом для його укладення.

Якщо любов – психічна хвороба, то чи можна визнавати закоханих *обмежено дієздатними* або *недієздатними особами*? Або визнавати шлюб *недійсним*?

Частина 1 ст. 36 Цивільного Кодексу України (далі – ЦК України) передбачає, що суд може *обмежити цивільну дієздатність* фізичної особи, якщо вона страждає на психічний розлад, який істотно впливає на її здатність усвідомлювати значення своїх дій і (або) керувати ними.

Згідно ч. 1 ст. 39 ЦК України фізична особа може бути визнана судом *недієздатною*, якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій і (або) керувати ними.

Узагалі, *дієздатність* пов'язана з певними якостями особи, а саме здатністю усвідомлювати значення своїх дій, керувати ними та передбачати наслідки їх учинення. Ці якості залежать від таких цenzів фізичної особи: досягнення нею певного віку, стану її психіки. Якщо ж

фізична особа не здатна усвідомлювати значення своїх дій і (або) керувати ними, вона може бути *судом* або *обмежена в дієздатності*, або визнана *недієздатною*. Вирішення цього питання є гарантією захисту прав і законних інтересів фізичних осіб, з одного боку, і створенням механізму здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав особи, яка не може самотійно їх належним чином здійснити й захистити, з іншого боку (ст. 30 ЦК України).

Егон Шіле «Обійми»

Психічні розлади – розлади психічної діяльності, визнані такими згідно з чинною в Україні Міжнародною статистичною класифікацією хвороб, травм і причин смерті; **тяжкий психічний розлад** – розлад психічної діяльності (затмарення свідомості, порушення сприйняття, мислення, волі, емоцій, інтелекту чи пам'яті), який позбавляє особу здатності адекватно усвідомлювати навколишню дійсність, свій психічний стан і поведінку (абз. 2, 3 ст. 1 Закону України «Про психіатричну допомогу»).

При цьому психічний розлад як підстава для обмеження дієздатності фізичної особи чи визнання її недієздатною повинен бути підтверджений висновком **судово-психіатричної експертизи**, яку призначає суд за наявності достатніх даних про психічний розлад здоров'я фізичної особи. У виняткових випадках, коли особа, щодо якої відкрито провадження у справі про обмеження її в цивільній

дієздатності чи визнання її недієздатною, явно ухиляється від проходження експертизи, суд у судовому засіданні за участю лікаря-психіатра може постановити ухвалу про **примусове направлення** фізичної особи на судово-психіатричну експертизу.

Каміла Клодель «Бронзовий вальс»

Як наслідок, **обмеження цивільної дієздатності** фізичної особи судом тягне за собою обмеження її права розпоряджатися майном (продавати, обмінювати, дарувати майно тощо) та вчиняти інші правочини, що виходять за межі дрібних побутових, а також позбавлення права такої особи самостійно одержувати заробіток, пенсію та інші доходи й самостійно розпоряджатися ними.

У деяких випадках стан хворого в разі враження його психічною хворобою – **любов** –

проблематично зарахувати чи до психічного розладу, який істотно впливає на його здатність усвідомлювати значення своїх дій і (або) керувати ними, чи до хронічного розладу, стійкого психічного розладу, що впливає на здатність фізичної особи усвідомлювати значення своїх дій і (або) керувати ними. Як уже зазначалося вище, **стан любові** в людини може бути в діапазоні від нетривалого психічного розладу до хронічного і стійкого психічного розладу.

***Я не віддам,- хоч би й господь звелів,-
Твою любов за блага королів.***

В. Шекспір, сонет № 29, переклад Д. Павличка

Учасник цивільних правовідносин має бути **право- та дієздатним** задля реальної участі в цивільних правовідносинах. Хоча необхідно

враховувати, що діти й душевнохворі є суб'єктами права, оскільки цивільне законодавство визнає достатнім для цього однієї правоздатності.

Право не терпить відсутності **юридично значущої волі** в суб'єкта. Отже, закоханий має певні прояви душевної хвороби, у зв'язку з чим є таким, що потенційно може бути визнаний судом обмежено дієздатним або недієздатним.

Юрій Мацик «Кохання»

Як впливає любов учасника сімейних правовідносин на стан сімейних правовідносин?

Стаття 51 Конституції України проголошує, що шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Це положення відбито й у СК України (ч. 1 ст. 24). Загальна декларація прав людини від 1948 року указує, що шлюб може укладатися тільки за вільної та повної згоди сторін, які одружуються (ч. 2 ст. 16). Отже, особа, яка укладає шлюб, повинна

усвідомлювати значення своїх дій і їх наслідки, це і є підставою для вільного волевиявлення своєї волі на укладення шлюбу. Вільне волевиявлення особи на укладення шлюбу має виявлятися в тому, що вона може обрати собі ту чи іншу особу дружиною або чоловіком, мати певні відомості про неї, чітко розуміти всі **моральні, майнові й правові наслідки шлюбу**. Усе це має бути неупереджено оцінено, і на підставі цього зроблено відповідні висновки перед здійсненням такого кроку в житті, як укладення шлюбу.

Марк Шагал «День народження»

Діяти вільно може лише той, хто усвідомлює сутність і значення своїх дій, бажає шлюбу з конкретною особою та володіє можливістю керувати своїми діями. Недієздатний, а також той, хто позбавлений можливості усвідомлювати свої дії та (або) керувати ними з інших причин, не може вважатися таким, що діє вільно. Особа, яка перебуває в стані алкогольного, токсичного, наркотичного сп'яніння або не може діяти вільно під впливом хвороби чи каліцтва, має право на шлюб, але не має можливості його реалізувати до тих пір, поки перебуватиме в такому стані.

*Можливо, в цьому світі ти всього лише людина,
але для когось ти – весь світ.*

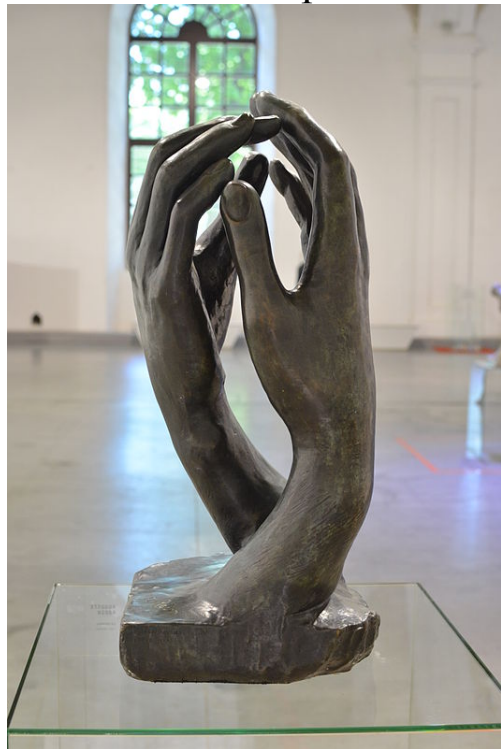
Габріель Гарсія Маркес

Наявність у наречених певного стану любові й, відповідно, зарахування ВООЗ любові до психічних захворювань можуть свідчити про наявність правових підстав визнання **шлюбу недійсним** за рішенням суду, оскільки, відповідно до ч. 1 ст. 40 СК України, шлюб визнається недійсним за рішенням суду, якщо він зареєстрований без вільної згоди жінки або чоловіка. Згода особи не вважається вільною, зокрема, тоді, коли в момент реєстрації шлюбу вона страждала тяжким психічним розладом, перебувала в стані алкогольного, наркотичного, токсичного сп'яніння, в результаті чого не усвідомлювала сповна значення своїх дій і (або) не могла керувати ними, або якщо шлюб зареєстровано в результаті фізичного чи психічного насильства.

Ніколь Ейзенмен "Недбалий поцілунок у барі"

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що любов є **морально-правовою категорією** приватного права, значення якої може виявлятися в цивільних правовідносинах, пов'язаних із визнанням судом особи обмежено дієздатною чи недієздатною, та в сімейних правовідносинах, зокрема шлюбних, оскільки ВООЗ у 2011 році любов зараховано до психічних захворювань.

Огюст Роден «Собор»

Причому такому юридичному факту, як шлюб, що є підставою створення сім'ї, підставою виникнення сімейних правовідносин, сьогодні може «юридично загрожувати» любов, яка набуває «антагоністичного» значення щодо шлюбу. Здавалось би, що любов є мотивом укладення шлюбу, проте певний стан любові може бути визнаний психічним захворюванням. Якщо взяти за основу висновки вчених з медицини, психології, психіатрії та інших галузей наук і застосувати їх до юриспруденції, шлюб як такий може юридично припинити своє існування. Певний стан любові, визнаний як психічний розлад, може стати підставою й для обмеження цивільної дієздатності особи

чи визнання особи недієздатною, відповідно, може потягнути за собою певні правові наслідки щодо участі обмежено дієздатної чи недієздатної особи в цивільних правовідносинах.

*Візьми мене, як арфу, поміж ноги,
І грай, і грай, та струни не порви,
Бо я прийшов з далекої дороги,
Подібний до згорілої трави.*

*Моя кохана, завтра я воскресну,
Ти ж нині невоскреслого кохай.
Я не поїду більше ні за Десну,
Я не подамся більше за Дунай.*

Дмитро Павличко

За матеріалами статті Соболєва О. «Любов як морально-правова категорія приватного права» (*Підприємництво, господарство і право. 2018. № 12. С. 75-79.*)

Рекомендована література:

Експертизи у судовій практиці/ за заг. ред. В.Г. Гончаренка. Київ: Юрінком Інтер. 2004. – 388 с.

Етика: навчальний посібник/ за ред. В.О. Лозового. Київ: Юрінком Інтер. 2007. – 224 с.

Михайлова Д.С. Проблеми обмеження цивільної дієздатності фізичної особи в Україні. *Держава і право. 2013. Вип. 59. С. 314 – 317.*

Науково-практичний коментар. Сімейний кодекс України/ за заг. ред. Т.В. Бондар, О.В. Дзери. Київ: Юрінком Інтер. 2020. 552 с.

Психология. Словарь/ под общ. Ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – 2-е изд., испр. и доп. Москва: Политиздат. 1990. – 494 с.

Философский энциклопедический словарь. Москва: ИНФРА-М. 1998. – 576 с.